TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

PORTRELER

EDİTÖR
ŞENOL DURGUN

akitap

A Kitap Bir PÜF Yayıncılık Markasıdır!

Yayın Nu: 50

© PÜF Yayıncılık, 2019

Tüm Hakları Saklıdır.

ISBN: 978-605-80499-3-2

Türk Milliyetçiliği: Portreler

Editör: Şenol Durgun

Genel Yayın Yönetmeni: Huzeyfe Arslan

Düzelti: Süleyman Arslan

1. Baskı, Kasım 2019 (1.500 adet)

Kapak ve İç Tasarım: Özlem Nur Kaleözü

Baskı: İlksan Matbaası

İvedik / Ankara

İdâre Yeri:

Mebusevleri Mah. Mareşal Fevzi Çakmak Cad. 9/4
Çankaya / Ankara

Babamın anısına...

Emine Erden Kaya	Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Rüştü Kaya	Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Halûk Kayıcı	Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi İpsala MYO
Enes Bahadır Kızak	
Emre Kurban	Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Ömer Kul	Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi ABD
Kutlu Altay Kocaova	
Alihan Limoncuoğlu	Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Lütviyye Asgerzade	Prof. Dr.
Alper Mumyakmaz	Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Hatice Güzel Mumyakmaz	Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü
Oğuzhan Murat Öztürk	
Elif Tuğçe Özyalçın	Öğr. Gör. Yıldız Teknik Üniversitesi Sultan II. Abdülhamid Uygulama ve Araştırma Merkezi
Metin Savaş	
Özgür Sayın	Dr. Loughborough Üniversitesi
Aqil Semedbeyli	
Mustafa Tayfun Üstün	Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
İkbâl Vurucu	Öğr. Gör., Pamukkale Üniversitesi Acıpayam MYO
Mehmet Kürşad Yavan	
Kerem Yavaşça	Arş. Gör. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Saadettin Yıldız	Prof. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Tunahan Yıldız	Arş. Gör., ODTÜ İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Gökberk Yücel	Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

İçindekiler

Önsöz

1 **Ali Suavi** Halûk Kayıcı

11 **Ahmet Ağaoğlu** Kerem Yavaşça

21 **Hüseyinzade Ali** Mehmet Kürşad Yavan

29 **Ziya Gökalp** Mehmet Kaan Çalen

39 **Yusuf Akçura** Şenol Durgun

55 **İsmail Gaspıralı** Büşra Çeliköz

65 **Ömer Seyfettin** Aybige Başeğmez Çetin

77 **Hüseyin Cavid Efendi** Lütviyye Asgerzade

91 **Necip Asım Yazıksız** Hakkı Göker Önen

101 **Sadri Maksudi Arsal** Ertuğrul Eryücel

113 **Hamdullah Suphi Tanrıöver** Merve Gündoğan

123 **Rıza Nur** Göktürk Ömer Çakır

131 **Yahya Kemal** Nurullah Çetin

141 **Fuad Köprülü** Oğuzhan Bilgin

153 **Zeki Velidi Togan** Kutlu Altay Kocaova

171 **Turar Rıskulov** İkbâl Vurucu

187 **Mustafa Kemal Atatürk** Mustafa Tayfun Üstün

199 **Mustafa Fevzi Çakmak** Alihan Limoncuoğlu

205 **Halide Edib Adıvar** Hatice Güzel Mumyakmaz
231 **Arif Nihat Asya** Saadettin Yıldız
245 **Peyami Safa** Emre Kurban
255 **Remzi Oğuz Arık** Özgür Sayın
263 **Hüseyin Nihal Atsız** Yusuf Ziya Bölükbaşı
293 **Nihad Samî Banarlı** Gökberk Yücel
303 **Mümtaz Turhan** Alper Mumyakmaz
321 **Nurettin Topçu** A. Baran Dural
343 **Osman Turan** Halim Alperen Çıtak
353 **İsa Yusuf Alptekin** Ömer Kul
363 **Osman Bölükbaşı** Enes Bahadır Kızak
371 **Alparslan Türkeş** Kürşat Güç
389 **Dündar Taşer** Tunahan Yıldız
399 **Rauf Raif Denktaş** Emine Erden Kaya
413 **Ahmet Kabaklı** Filiz Gülsevin Ersöz
423 **Bahtiyar Vahapzade** Oğuzhan Murat Öztürk
433 **Orhan Türkdoğan** Hayati Beşirli
445 **Cengiz Aytmatov** Metin Savaş
455 **Bahaeddin Özkişi** Hasan Atik
471 **Galip Erdem** İkbâl Vurucu
483 **Erol Güngör** Rüştü Kaya
495 **Turan Yazgan** Ayşe Merve Akbulut
503 **Ebulfez Elçibey** Aqil Semedbeyli
513 **Nevzat Kösoğlu** Elif Tuğçe Özyalçın
521 **Necdet Sevinç** A. Baran Dural
533 **Durmuş Hocaoğlu** Ömer Faruk Ebibli
549 **Kemal Çapraz** Bayram Akcan

Önsöz

Milliyetçilik, her şeyden önce bilincimize şekil veren, dünyayı anlamlandırmamızı sağlayan, toplu kimliklerimizi belirleyen, günlük konuşmalarımızı, davranış ve tutumlarımızı yönlendiren bir algılama ve yorumlama biçimidir. Aynen diğer ideolojilerde olduğu gibi, milliyetçilik de modernliğin bir ideolojisi olarak modern tarihin ve toplumsal koşulların etkisiyle ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, modernliğin toplumsal koşulları ve değerler dünyası, kültürel ve siyasal bütünlük için önemli bir aidiyet kimliği olarak milliyetçilik söylemini üretti. Kendi varoluşunu meşrulaştırmak ve hayatta kalmak için milletin kendine özgünlüğünü koruması gerektiğinden hareketle milletin üyeleri ve kendisi için efsaneler inşa ederek, davranış tanımlamaları yapmaktadır. Bu şekilde milliyetçilik bir yandan milletle öteki milletler arasındaki farklılıkları vurgulamakta, diğer taraftan da daha iyi bir gelecek ülküsü için özel bir tarihsel geçmiş, ortak gelenekler, dil, din, ortak kimlik ve yurt birliği gibi birleştirici simgeler üzerinden milli amaçlar etrafında toplumun bir araya gelmesini ve harekete geçirilmesini amaçlamaktadır. Bu yönüyle milliyetçilik toplumun aynı siyasal otoriteye aidiyet duyarak tekbiçimleştirilmesiyle siyasal ve milli sınırları birbirleriyle uyumlu kılmayı amaçlayan bir harekettir. Özellikle parçalanan imparatorlukların kültür ve siyasetleri karşısında ulus-toplum ve ulus-devlet bütünlükleri üreterek kitlelere, topluluklara, cemaatlere ve milletlere yeni bir şemsiye sağlamaktadır. Bununla beraber milliyetçilik, her ideolojik söylem gibi, belirli koşullara bağlı olarak şekillendiğinden, koşulların değişmesiyle birlikte o da değişmektedir.

İsa Yusuf Alptekin (1901-1995)*

İsa Yusuf Alptekin[1], 1901'de Doğu Türkistan'ın Kaşgar şehrine bağlı Yenihisar kazasında dünyaya gelmiştir[2]. Babası Yusuf Bey, Yenihisar Saylık köyünden Kasım Hacı Muhammed Ali'nin oğludur. Annesi Ayşe Hanım ise Yenihisar'a bağlı Yeniösten köyünden Hasan isimli bir zatın kızıdır[3]. İsa Bey, ailenin hayatta kalan üç çocuğundan en küçüğüdür. Tahsil hayatı Çin okulu, okuduğu birkaç medrese ve Meşreb Meclisi ile sınırlıdır. Onu görevli gittiği Batı Türkistan'daki tecrübeleri yetiştirmiş ve kararlı bir

* Ömer Kul, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi ABD

1 İsa Yusuf Alptekin'in kaleme aldığı eserleri ise şunlardan ibarettir.
Doğu Türkistan İnsanlıktan Yardım İstiyor, Otağ Mat., İstanbul 1971.
Doğu Türkistan Davası, Marifet yay., İstanbul 1981.
Unutulan Vatan Doğu Türkistan, Seha yay., İstanbul 1992.
Esir Doğu Türkistan İçin, İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları (Dr., M. Ali Taşçı), İstanbul 1985.
"Temir Parda Arqasındağı Şarqî Türkistan", Millî Türkistan, S. LXXIV, Münih 1951, s. 23-27
Esir Doğu Türkistan İçin-1, İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları, (Yay. Haz., Ömer Kul), Berikan yay. Ankara 2010.
Esir Doğu Türkistan için-2, İsa Yusuf Alptekin'i Mücadele Hatıraları (1901-1949) (Yay. Haz. Ömer Kul, Berikan yay., Akara 2009),
Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi, Doğu Türkistan Vakfı Neşriyat Merkezi Yay., İstanbul 1986 vd.

2 Bu çalışma Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisine yazılan "İsa Yusuf Alptekin" maddesinden esinlenerek ilaveleriyle yeniden kaleme alınmıştır.

3 (Deliorman, Donuk, & Kocakapan, 1991, s. 35; Kul, 2017, s. 76).

lider haline getirmiştir. Çin mektebinde okuduğu yıllarda çalışma hayatına da adım atmıştır. Toprak vergisinin toplanması sırasında vergi memurlarına yardımcı olma, 1923 yılında Yenihisar'a kaymakam olarak gelen Çin De-li'ye Türkçe öğretme ve bu iş sırasında yabancılar arasındaki anlaşmazlıklara bakan haricî irtibat memurluğu görevini yapmıştır[4]. Aynı yıl Fatma Hanım ile evlenmiştir[5].

İsa Yusuf Alptekin, Endican ve Taşkent'te üçer yıl olmak üzere altı sene Batı Türkistan'da kalmıştır[6]. Batı Türkistan'da Rusları ve komünizmi yakinen tanımış, burada bulunan Doğu Türkistanlı milliyetçilerle görüşmüş ve işbirliği yollarını aramıştır. Burada görevli olduğu yıllarda Özbek Türklerinin millî şairi Süleyman Çolpan ile yaptığı yarı gizli denilebilecek görüşmelerinde Onun: "İsa Bey, ne çektiysek adamsızlıktan çektik. Gerek bizim gerekse sizin için yapılacak tek şey, her şeyden anlayacak adam yetiştirmek; Türkiye'ye, Almanya'ya çok miktarda talebe göndermek lazım" sözlerinden etkilenmiştir[7].

İsa Yusuf Alptekin, 1931'de Hoca Niyaz Hacı tarafından başlatılan istiklal hareketi[8] üzerine Çinli yetkililer ile temasa geçmiş, Doğu Türkistan'daki Çinli idarecilerin halka yaptığı zulümlerin, keyfi uygulamaların ve hakir davranışların önlenmesini, aksi takdirde hareketin yayılacağını ve bölgede Rus işgalinin söz konusu olacağını bıkıp usanmadan anlatmıştır. Nitekim 1931'de Doğu Türkistan'ın Kumul şehrinde başlayan bağımsızlık girişimi Doğu Türkistanlı Müslüman Türkleri, endişe ettikleri bu tehditle karşı karşıya bırakmıştır. Çin, ancak komünist Rusya'nın desteği ile bu girişimi bastırabilmiş ve 1934-1937 yılları arasında ardı ardına yaşanan kıyamlardan sonra Doğu Türkistan, iktidara gelen Şın Şı-sey eliyle fiilen Sovyet hâkimiyetine girmiştir[9]. Şın Şı-sey dönemi bir nevi Doğu Türkistan'ın Sovyet peyki olarak idare edildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde Sovyet cumhuriyetlerinde yaşanan işkence ve eziyetlere Doğu Türkistanlılar da maruz kalmıştır[10].

4 (Alptekin İ. Y., Esir Doğu Türkistan İçin-1 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2010, s. 10).
5 (Kul, 2017, s. 76).
6 (Deliorman, Donuk, & Kocakapan, 1991, s. 38).
7 (Alptekin İ. Y., Esir Doğu Türkistan İçin-1 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2010, s. 11).
8 (Ai-chen, 1940, s. 71-72; Chan, 1965, s. 68-69).
9 (McLean, 1948, s. 381; Tuncer, 2016, s. 1051; Kadirî, 2009, s. 68; Kul, On Yıla Sığan Efsanevi Ömür Osman Batur Han, 2011, s. 20).
10 (Karahoca, 1960, s. 25).

İsa Yusuf Alptekin, konsolos Çin De-li'nin görevden alınması üzerine 2 Haziran 1932 tarihinde Cunkin'e gelmiştir. Burada Doğu Türkistanlı Dr. Mesut Sabri Baykozi ile bir araya gelen İsa Yusuf Alptekin, 1933'te "*Doğu Türkistanlı Vatandaşlar Cemiyeti*"ni kurmuş ve aynı yıl "Çinî Türkistan Avazı" isimli mecmuayı çıkartmaya başlamıştır[11]. İsa Yusuf Alptekin, 18 Eylül 1936 tarihinde Çin Millet Meclisi üyeliğine seçilmiştir[12]. 1938'de Japon-Çin anlaşmazlığı konusunda İslam dünyasını bilgilendirmek üzere görevlendirilmiş, Hindistan, Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan, İran, Afganistan ve Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Ziyaret ettiği ülkelerde pek çok devlet lideri, siyasetçi, yazar, akademisyen ve en önemlisi de Doğu Türkistan'dan göç etmiş kişilerle görüşmüştür[13]. Alptekin'in İslam ülkelerine ziyaretinin en önemli kısmını Türkiye oluşturmuştur. 1939 senesinde ilk defa geldiği Türkiye'de başka dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmak üzere üst düzey devlet yetkileriyle, sivil toplum kuruluşları, üniversite hocaları, hemşerileri, bürokratlar ve askeri yetkililer ile görüşmeler yapmıştır[14]. Bu seyahat döneminde kazanmış olduğu dostlukları, 1949 senesinde başlayan ve 1952 yılı itibariyle 1850 Doğu Türkistanlı'nın Türkiye'ye iskânlı göçmen[15] olarak kabul edilen büyük göç hadiselerinin neticelendirilmesinde birçok faydalı işler yapmasına vesile olmuştur.

Bilindiği üzere Doğu Türkistan'ı tam bir Sovyet peyki gibi yönetmesi birçok sıkıntıyı beraberinde getirmiştir. 1940'da Altay'da Esim ve İris hanların başlattığı istiklal mücadelesine Osman Batur Han da katılmış ve 1941 yılı itibariyle hareketin liderliğini ele almıştır[16]. Şın Şı-sey'in 1942 yılında Sovyetlerden ayrılıp Merkezi Çin'e yanaşma siyaseti gütmeye başlamasıyla Osman Batur hareketini Moğolistan vasıtasıyla desteklemeye başlayan

[11] (Alptekin İ. Y., Esir Doğu Türkistan İçin-1 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2010, s. 11).

[12] (Alptekin İ. Y., Esir Doğu Türkistan İçin-1 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2010, s. 11).

[13] (Deliorman, Donuk, & Kocakapan, 1991, s. 50; Bakır, 2005, s. 61).

[14] (Alptekin İ. Y., Esir Doğu Türkistan İçin-1 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2010, s. 12).

[15] (Tuncer, 1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler (Basılmamış Doktora Tezi), 2015, s. 304; "Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler", 1967, s. 10; Türkdoğan, Tarih Yok, s. 6-7; Kaflı, 1966, s. 16-17; Gayretullah, 2009, s. 147). (Kul & Tuncer, XX. Asırda Doğu Türkistan'dan Göçler, 2015, s. 222)'de1850 kişiye iskânlı göçmen olarak karar çıkmasına rağmen gelen göçmenlerin sayısının 542 aile ve 1.841 kişi olduğu belirtilmektedir.

[16] (Türkistan Şehitleri, 1969, s. 42; Zakenuli, 2003, s. 3; Kul, Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi (1911-1955) (Basılmamış Doktora Tezi), 2009, s. 268).

Moskova idaresi, istiklal mücadelesinin başarı sağlamasında etkili olmuştur[17]. Çinlilerin baskıları sonucu artan mücadeleler ve hareketin Doğu Türkistan'ın batı bölgelerine de sıçramasına neden olmuş ve 21 Eylül 1944'te Alihan Töre liderliğinde İli (Gulca)'de yeni bir ayaklanma başlamıştır. Sonuç veren istiklal hareketleri 12 Kasım 1944 tarihinde "Şarkî Türkistan Cumhuriyeti" adlı bir devletin kurulmasıyla sonuçlanmıştır[18]. Çin Devlet Başkanı Çan Kay-şek ayaklanmayı bastırmak için uzlaşma yolları aramış ve İli'den gelen bir heyetle görüşmeleri için Mesut Sabri Baykozi, Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin'in Urumçi'ye gitmelerine izin verilmiştir. Görüşmeler sonucu 2 Ocak 1946 tarihinde General Can Ci-cung başkanlığında Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin'in de aralarında bulunduğu bir *Karma Hükümet* kurulması kararlaştırılmıştır[19].

İsa Yusuf Alptekin, 1946'da Urumçi'de "Üç Prensip Gençler Teşkilatı"nın Doğu Türkistan şubesini açmış[20], "*Altay Neşriyat Evi*"ni kurarak *"Erk"* adlı bir gazete çıkarmaya başlamıştır[21]. Bununla da yetinmeyen İsa Yusuf Alptekin, halkın iştirak ettiği haftalık toplantılar tertip etmiştir. Bu sayede Süleyman Çolpan'ın da işaret etmiş olduğu her anlamda insan yetiştirmek hedefi için adımlar atmaya başlamıştır. İsa Yusuf Alptekin, 1947 senesinde kurulan Dr. Mesut Sabri Baykozi hükümetinde genel sekreterlik vazifesini üstlenmiştir[22]. Alptekin bir yıldan daha fazla kaldığı bu görevi esnasında milliyetçi, anti-emperyalist ve anti-komünist politikaları yüzünden Rusya ile Çin'in tepkisini çekmiştir. 17 Temmuz 1948'de, Rus aleyhtarı politikaları gerekçesiyle hükümet azledilmiştir[23]. Bu sırada 1925 yılından beri devam etmekte olan Çin iç savaşında Kızıl Çin tehlikesi de had safhaya ulaşmış, iktidarda olan Çan Kay-şek ekibi kıta Çin'in birçok noktasında

[17] (Forbes, 1990, s. 470-471; Kul, Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi (1911-1955) (Basılmamış Doktora Tezi), 2009, s. 270).

[18] (Mingulov, 1962, s. 184; Gültepe, 1996, s. 53). (Hayit, 1999, s. 38)'de devletin kuruluş tarihini 7 Ağustos 1944 olarak vermektedir.

[19] (Barnett, 1963, s. 249).

[20] (Alptekin, Esir Doğu Türkistan İçin-1 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2010, s. 494)

[21] (Bakır, 2005, s. 83).

[22] (Karahoca, 1960, s. 26; Kul, Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi (1911-1955) (Basılmamış Doktora Tezi), 2009, s. 355; Tuncer, 1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler (Basılmamış Doktora Tezi), 2015, s. 156).

[23] (Buğra, 1952, s. 63; Hayit, "Doğu Türkistan'ın Türk Dünyası'ndaki Önemi", 1999, s. 38; Hayit, Türkistan: Rusya ve Çin Arasında, 1975, s. 331).

komünist Mao ve taraftarlarına mağlup olmaya başlamıştır[24]. 1949 yılı başında Komünist birliklerin iç savaştan galip çıkması üzerine Mao ve taraftarlarına karşı Doğu Türkistanlılar ne yapacaklarına dair birkaç toplantı tertip etmişlerdir. İsa Yusuf Alptekin ve arkadaşları uzun müzakereler sonucu, güçlerinin Komünist Çin kuvvetlerine karşı koymak için yeterli olmadığı kanaatine vararak hicret kararı almışlar ve 21 Ekim 1949'da binlerce kişi ile Doğu Türkistan'dan ayrılmışlardır[25]. İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra liderliğindeki Uygur Türkleri kafileler halinde göçe başlayarak 20 Aralık 1949'da Ladak'a ve oradan da Keşmir'in başşehri Şrinagar›a hareket etmişlerdir[26]. Osman Batur ve Alibek Hâkim liderliğindeki, ayrı güzergâhlardan olmak üzere, Kazakların göçü ise Doğu Türkistan'ın doğusundan Gasköl'e ve oradan da Himalayaları aşarak Hindistan'a ulaşmak üzere yola çıkmışlardır. İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra, Tibet üzerinden Hindistan'a ulaşmaya çalışan Kazak Türklerine de yardım ellerini uzatmışlardır. Alptekin, kafilelerin sığınma izinlerini alabilmek için sırasıyla Hindistan, Suudi Arabistan ve Mısır'a gitmiş fakat bir netice elde edemeyince 6 Ocak 1952'de Türkiye'ye hareket etmiştir[27]. Aynı tarihlerde Mehmet Emin Buğra da Türkiye'ye gelmiştir. İki lideri Ankara›da «Milliyetçiler Derneği» yetkilileri karşılamıştır. İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra›nın Türkiye'de bir taraftan devlet yetkililerine, basın kuruluşlarına ve hemşerilerine yaptıkları ziyaretler diğer taraftan da basın yoluyla davalarını canlı tutma gayretleri neticesinde Bakanlar Kurulu, 13 Mart 1952 tarihinde 1850 Doğu Türkistanlının iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye yerleşmelerine karar vermiştir[28]. 1952 yılı Eylül ayından itibaren Doğu Türkistanlılar Türkiye'ye yerleşmeye başlamışlardır. Alptekin, vatandaşlarının işlemlerini yoluna koyduktan sonra ailesiyle birlikte Haziran 1954'te Türkiye'ye yerleşmiş ve 4 Aralık 1957'de de Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir[29].

[24] (Suyin, 1997, s. 533).

[25] (Buğra, 1952, s. 68; Alptekin İ. Y., Esir Doğu Türkistan İçin-1 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2010, s. 558; Alptekin E., 1992, s. 6).

[26] (Buğra, 1952, s. 70; Kul & Tuncer, XX. Asırda Doğu Türkistan'dan Göçler, 2015, s. 210 Dip. 103).

[27] (Tuncer, 1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler (Basılmamış Doktora Tezi), 2015, s. 268; Son Telgraf Gazetesi, 1952, s. 1; Yeni İstanbul Gazetesi, 1952, s. 1).

[28] Bakanlar Kurulu kararı için bkz. (Tuncer, 1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler (Basılmamış Doktora Tezi), 2015, s. 360 EK.11; Kul & Tuncer, XX. Asırda Doğu Türkistan'dan Göçler, 2015, s. 227).

[29] (Deliorman, Donuk, & Kocakapan, 1991, s. 67).

1949-1954 yılları arasında tahammül edilemeyecek derecede zor şartlar içinde geçen ve tarihin en dramatik göç hadisesi olarak nitelendirilebilecek bu hicretten beş yıl sonra Türkiye'ye yerleşen Doğu Türkistanlılar ve İsa Yusuf Alptekin bir nebze de olsa huzura kavuşmuşlardır. Alptekin, Türkiye›ye yerleştikten sonra davasını anlatabilmek ve taraftar bulabilmek gayesiyle 15 Mart 1952 tarihinde ilk defa Batı Türkistanlı ileri gelenlerle beraber Dr. Tahir Çağatay'ın evinde bir toplantı tertip etmişlerdir. Tarihe "Ankara Toplantısı" olarak geçen bu istişare toplantısından sonra Türkistan davasının nasıl ele alınması gerektiğine dair prensipler 11 madde halinde kaleme alınmış ve uygulamaya konulmuştur[30]. İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra 1954 yılı Eylül ayında ise tarihe «Hicaz Kurultayı» olarak geçen Suudi Arabistan›ın Taif şehrinde bir toplantı tertip etmişler ve bundan sonraki süreçte hariçteki Doğu Türkistanlıların nasıl hareket etmeleri gerektiğine dair vatandaşlarıyla istişarelerde bulunmuşlardır[31]. 5 gün süren kurultay aynı zamanda hariçte Doğu Türkistan davası adına yapılmış olan ilk kurultay hüviyetindedir. Alptekin ve Buğra Türkiye'de 1956 yılında Türkistan'ın Sesi dergisini çıkarmış[32], 1960 yılı itibariyle de birçok ulusal ve uluslararası toplantılara iştirak ederek Doğu Türkistan meselesini gündemde tutma ve BM gündemine taşıma gayretinde olmuşlardır. Alptekin, davasını anlatmak üzere 1970 yılına kadar üç defa dünya seyahatine çıkmış ve birçok memleket dolaşmıştır. Başta Asya-Afrika Konferansı, Dünya İslam Birliği ve Dünya İslam Kongresi olmak üzere pek çok uluslararası konferanslara iştirak etmiş ve pek çok devlet büyüğü, bürokrat, askeri yetkili ve basın kuruluşları ile görüşmüştür[33].

1960 yılında İsa Yusuf Alptekin başkanlığında *Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti* kurulmuştur[34]. Mehmet Emin Buğra'nın 14 Haziran 1965'te vefatından sonra en büyük yardımcısını ve dava arkadaşını kaybeden Alptekin, mücadelesine ara vermeden devam etmiştir. Alptekin, 1978 yılında

[30] (Kul, Hariçte Türkistan Davasının Dönüm Noktası: 15 Mart 1952 Tarihli Ankara Toplantısı, 2017, s. 381).

[31] (Kul, Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultayı: Hicaz Kuruktayı (1-5 Eylül 1954), 2015, s. 148).

[32] (Tuncer, Mehmet Emin Buğra'nın Mektuplarında Türkistan Sesi Dergisinin Çıkartılması Süreci, 2017, s. 52).

[33] (Alptekin İ. Y., Esir Doğu Türkistan İçin-2 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2007, s. 343-394).

[34] (Alptekin İ. Y., Esir Doğu Türkistan İçin-2 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları), 2007, s. 766; Kul, 100 Soruda Doğu Türkistan, 2017, s. 79; Selvi, Teyci, & Kara, 1996, s. 57).

geçirdiği bir trafik kazası neticesinde uzun süre hastanede kalmış ve gözleri tedrici olarak acizleşmiştir. Bunun üzerine *Doğu Türkistan Göçmenler* cemiyetinin faal başkanlığından ayrılmıştır[35]. 1978 yılında Türkiyeli dava dostları ve Doğu Türkistanlı hemşerileriyle birlikte Doğu Türkistan Vakfını kuran İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan davasının Türk kamuoyu tarafından sahiplenilmesine gayret etmiş ve bu bağlamda hedefine de ulaşmıştır. Alptekin, 1984 yılında Türkçe, Arapça, İngilizce olmak üzere *Doğu Türkistan'ın Sesi* isimli mecmuayı yayınlamaya başlamıştır. 1978 yılında kurulmasını tamamladığı fakat rahatsızlığı sebebiyle hizmet edemediği Doğu Türkistan Vakfı, 1986'da merhum Rıza Bekin tarafından yeniden ihya edilmiştir[36].

İsa Yusuf Alptekin, diğer Türkistanlı liderlerden farklı olarak diplomat yönü ağır basan bir kişiliğe sahiptir. Meselelerin şiddetten ziyade aklı-selim ve uzun vadeli çalışmalarla, müzakere edilerek halledilebileceğine inanmaktaydı. Her gittiği yerde Müslüman-Türk talebelerle ilgilenmesi, cemiyetler kurup, gazete ve dergi yayınlaması eğitim ve kültüre verdiği önemi göstermektedir. Kurmuş olduğu folklor ekibi sayesinde Doğu Türkistan davasının geniş kesimlere tanıtılmasını sağlamıştır[37]. Gençlik yıllarında başlayan mücadele hayatı hicretler, eziyetler, türlü sıkıntılarla sürmesine rağmen hürriyet aşkı bir asra yaklaşan ömrünün son günlerinde dahi canlılığını korumuştur. Milli mücadelesi döneminde kendisine sunulan her teklif, mansıp ve maddiyatı, milletimin durumu ne olacak diyerek geri çevirmiştir. Bu mücadelesi sırasında çocuklarını da: "*Bir Doğu Türkistanlı olarak Doğu Türkistan davası, bir Türk olarak Türklük davası, bir Müslüman olarak İslam davası ve bir insan olarak insanlık davası için hizmet edin*" telkinleriyle yetiştirme gayretinde olmuştur. Doğu Türkistan'ın bir müstemleke olarak kalmasını hazmedemeyen Alptekin'in hayatındaki en büyük tesellisinin ise Batı Türkistan'ın bağımsızlığına kavuştuğunu görmek olmuştur. Yaşamış olduğu bütün olumsuzluklara rağmen hiçbir zaman Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına olan inancını kaybetmemiştir. Vefatına yakın «Doğu Türkistan davasını Türk Milletine emanet ediyorum» demesi Türkiye'ye ve ırkdaşlarına olan güveninin bir tezahürü olarak tarih sayfalarındaki yerini almıştır.

[35] (Deliorman, Donuk, & Kocakapan, 1991, s. 48; Kul, 100 Soruda Doğu Türkistan, 2017, s. 79).

[36] (Deliorman, Donuk, & Kocakapan, 1991, s. 72).

[37] (Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Neler Yaptı?, 1972, s. 14-15).

Kaynakça

"Doğu Türkistan'dan Kanlı Göçler". *Türk Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu Türk Dünyası Üç Aylık Fikir-Kültür Dergisi* (7), ss.1-16, Ekim-Kasım-Aralık, 1967.

Ai-chen, K Wu. *Turkistan Tumult,* London, Methuen, 1940.

Alptekin, Erekin. *Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı.* Erciyes Dergisi Doğu Türkistan Yayınları, Kayseri, 1992.

Alptekin, İsa Yusuf. *Esir Doğu Türkistan İçin-2 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları).* (Ö. Kul, Dü.), Berikan Yayınevi, Ankara, 2007.

Alptekin, İsa Yusuf. *Esir Doğu Türkistan İçin-1 (İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları).* (Ö. Kul, Dü.), Berikan Yayınevi, Ankara, 2010.

Bakır, Abdullah. *Doğu Türkistan İstiklâl Hareketi ve Mehmet Emin Buğra,* Özrenk Matbaası, İstanbul, 2005.

Barnett, A. Doak. *China on the Eve of the Communist Takeover,* Thames & Hudson, London, 1963.

Buğra, Mehmet, Emin. *Doğu Türkistan Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu,* Güven Basımevi, İstanbul, 1952.

Chan, F. G. Sinkiang Under Sheng Shih-tsai, 1933-44. *MA thesis, University of Hong Kong.* MA thesis University of Hong Kong, 1965.

Deliorman, Altan, Donuk, A. & Kocakaplan, İsa. *Türklük Mücahidi İsa Yusuf,* Bayrak Basımevi, İstanbul, 1991.

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Neler Yaptı?, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, İstanbul, 1972.

Forbes, Andrew. D. *Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri (Doğu Türkistan'ın 1911-1949 Arası Siyasi Tarihi).* Çev. E. Can, Doğu Türkistan Vakfı Yayınları, Münih, 1990.

Gayretullah, Hızırberk. *Uzaklara Balam,* Toker Yayınları, İstanbul, 2009.

Gültepe, Kazım."Tutsak Doğu Türkistan ve Bitmeyen Çin Mezalimi-I". *Türk Dünyası Tarih Dergisi* (118), ss.49-56, Ekim, 1996.

Hayit, Baymirza. *Türkistan: Rusya ve Çin Arasında.* Çev. A. Sadak, Otağ Yayınları, Ankara, 1975.

Hayit, Baymirza. "Doğu Türkistan'ın Türk Dünyası'ndaki Önemi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi* (145), ss.36-39, Ocak, 1999.

Ömer Kul. *(Ülke Tarihi) Baturlar: Polat Kadiri Doğu Türkistan Millî Mücadele Tarihi (1930-1949),* Berikan Yayınevi, Ankara, 2009.

Kaflı, Kadircan. *Türkiye'ye Göçler,* Çeltüt Matbaacılık, İstanbul, 1966.

Karahoca, Amaç. *Doğu Türkistan Çin Müstemlekesi.* İstanbul: Fakülte Matbaası, İstanbul, 1960.

Kul, Ömer. *Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi (1911-1955),* (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul, 2009.

Kul, Ömer. *On Yıla Sığan Efsanevi Ömür Osman Batur Han,* Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayınları, İstanbul, 2011.

Kul, Ömer. Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultayı: Hicaz Kuruktayı (1-5 Eylül 1954). *Türkiyat Mecmuası, 25*(1), ss.143-159, 2015.

Kul, Ömer. *100 Soruda Doğu Türkistan.* İstanbul: Rumuz, İstanbul, 2017.

Kul, Ömer. Hariçte Türkistan Davasının Dönüm Noktası: 15 Mart 1952 Tarihli Ankara Toplantısı. M. U. Yücel, & F. A. Ilgın (Dü) içinde, *Tarih Bilincine Adanan Bir Ömür Prof. Dr. Abdülkadir Donuk Armağanı,* ss.380-388, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 2017.

Kul, Ömer. & Tuncer, Tekin. XX. Asırda Doğu Türkistan'dan Göçler, N. Sarıahmetoğlu, & İ. Kemaloğlu (Dü) içinde, *Türk Dünyasında Sürgün ve Göç,* ss.193-231, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul, 2015.

McLean, N. L. "Sinkiang Today", *International Affairs, XXIV*(3), ss.366-386, Temmuz, 1948..

Mingulov, N. N. "The Uprising in North-West Xin-jiang, 1944-1949". *CAR, II*(2), ss.181-195, 1962.

Selvi, Zafer. Teyci, Mansur & Kara, Abdulvahap. *Kazakların Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya Göçü ve Osman Taştan,* Kazak Türkleri Vakfı Yayını, İstanbul, 1996.

Son Telgraf Gazetesi. 1952, 7 Ocak, 1952 .

Suyin, Han. *Sabah Tufanı-1, Mao Zedung ve Çin Devrimi 1893-1954,* Cilt:I, Çev. C. Irmak, Berfin Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Tuncer, Tekin. *1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler,* (Basılmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2015.

Tuncer, Tekin. Doğu Türkistan Yönetiminde Çin-Sovyet Çekişmesi. *Akademik Bakış*(54), 1051-1067, Mart-Nisan, 2016.

Tuncer, Tekin. Mehmet Emin Buğra'nın Mektuplarında Türkistan Sesi Dergisinin Çıkartılması Süreci. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 17*(2), ss.51-76, 2017.

Türkdoğan, Orhan. *Salihli'de Türkistan Göçmenlerinin Yerleşmeleri,* Ankara.

Türkistan Şehitleri. Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1969.

Yeni İstanbul Gazetesi. 7 Ocak, 1952.

Zakenuli, T."Çin Kaynaklarında Osman Batur ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti", H. Gayretullah içinde, *Altay Kartalı Osman Batur, (Şehadeti'nin 52. yılında, Çev.* M. Kırımlı, ss.44-63), DTGD Yayınları, İstanbul, 2003